

El tarragoní: a cavall de la pervivència i la desaparició

Abel Carretero Ernesto
President de Llengua Nacional

Introducció

Aquest article és una síntesi molt resumida d'un Treball de Fi de Grau (TFG)¹ que l'autor signant va presentar a la Universitat de Barcelona el juny del 2013, tot just com a darrera etapa del Grau de Filologia Catalana. L'estudi va ser dirigit pel Dr. Francesc Bernat.

El tarragoní és un dels petits dialectes —si més no, territorialment parlant, perquè des d'un punt de vista demogràfic la zona del Camp de Tarragona voreja el mig milió d'habitants— que formen part del gran bloc oriental. Tradicionalment —i també una mica col·loquialment, si es vol—, s'ha dit que és un dialecte de fonètica oriental però amb morfologia i lèxic predominantment occidentals. Una mostra d'això podrien ser els famosos *llonganissa*, *corder* o *xampú*, per citar algunes de les paraules més habituals del món de l'alimentació.

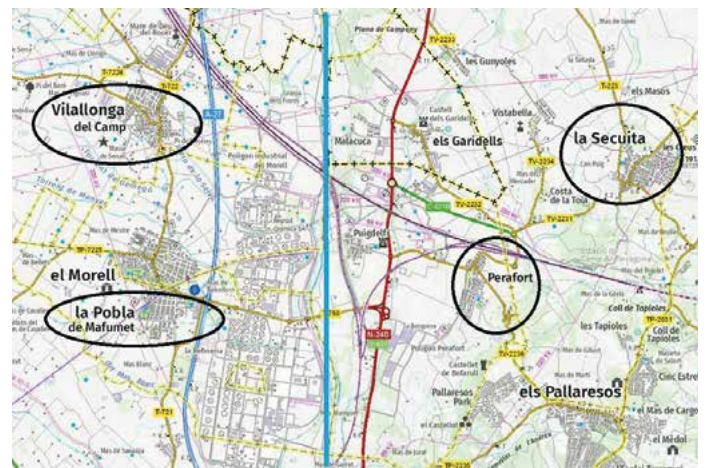
L'objectiu del treball va ser analitzar la pervivència i l'ús d'alguns dels trets propis més característics de la morfologia nominal del dialecte. Concretament: les formes *naltros/valtros*; les formes *aqueta/aquetes*; l'article *lo*; els plurals amb *n* etimològica en *hòmens/jòvens*, i les formes plenes en pronoms com *me* i *te*.²

Metodologia

Des d'un punt de vista metodològic, l'estudi se centrava en dos gran eixos: d'una banda, el territorial o físic; de l'altra, en el social. És a dir, en primer lloc es van estudiar quatre poblacions: Vilallonga del Camp, La Pobla de Mafumet, La Secuita i Perafort,³ tots quatre municipis de l'extrem nord del Tarragonès

—els dos primers limiten amb el Baix Camp i els dos darrers, amb l'Alt Camp—, de tradició agrària i sense una influència directa de cap de les grans ciutats del Camp —Tarragona, Reus i, en menor mesura, Valls.

Mapa de la zona estudiada, amb el riu Francolí a la part central (orientació: N)

Font: Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya

En segon lloc, pel que fa a l'eix social, l'estudi constata de diverses variables: la generacional —tres franges d'edat, de 18 a 23 anys (G1), de 45 a 50 anys (G2) i de 75 a 80 anys (G3)— i la del sexe —tres homes i tres dones en cada una de les franges—, de manera que la mostra es va ampliar fins a 72 persones (entrevistades), que surten de multiplicar 6 persones per 3 franges d'edat per 4 municipis. Tot i que no és representativa —els 4 municipis junts tenen una mica menys de 10.000 habitants—, és força interessant i conclouent per analitzar tendències.

1 El treball sencer, en versió pdf, es pot consultar al Dipòsit Digital de la UB, on es va publicar gràcies a la bona valoració del tribunal de TFG: <http://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/48827>

2 Cal tenir en compte que el tarragoní, com a dialecte amb entitat pròpia, té alguns altres trets morfològics peculiars, com per exemple l'absència de la marca d'infinitiu, la qual cosa implica que l'ús dels pronoms clítics sigui sempre amb la forma reduïda (no pas la plena, com propugna la normativa) en posició enclítica: *portà'l* en lloc de *portar-lo*, *fe'l* en lloc de *fer-lo*.

3 La tria d'aquests municipis no és casual. Primer, perquè la Pobla de Mafumet és el lloc de naixement d'un servidor; segon, perquè un dels objectius del treball era demostrar (o desmentir) la hipòtesi que el filòleg Daniel Recasens havia fixat l'any 1985 en l'únic estudi amb profunditat que hi ha del tarragoní: que el riu Francolí feia de frontera lingüística per la banda nord en l'extensió territorial del dialecte.

Resultats i observacions

Com que l'espai que tenim aquí és molt limitat, no podem detallar els resultats, per això únicament ens centrarem en les observacions més importants. En el treball hi ha una anàlisi de la variació per generacions, per sexe i per municipi, així com taules que inclouen l'ús concret de cada una de les formes en

les 72 entrevistes que es van fer, segons cada un dels trets lingüístics estudiats.

Grosso modo, exposem tot seguit les diferències més importants que s'hi observen. Ho fem mitjançant una taula a mode de resum que engloba els comportaments més destacats de cada un dels grups i trets.

Comportament general de cada generació per cada un dels trets

Tret/generació	G1	G2	G3
Article <i>lo</i>	Pèrdua total	Coexistència/vacil·lació entre formes dialectals i estàndard	Presència mitjana i espontània
<i>N</i> etimològica a <i>hòmens</i> i <i>jóvens</i>	Pèrdua total	Més manteniment que pèrdua	Manteniment molt elevat
<i>Naltros/valtros</i>	Manteniment elevat	Manteniment elevat	Manteniment total (100 % dels parlants)
<i>Aqueta/aquetes</i>	Coexistència/vacil·lació entre formes dialectals i estàndard	Coexistència/vacil·lació entre formes dialectals i estàndard	Coexistència/vacil·lació entre formes dialectals i estàndard
Formes <i>me/te</i>	Variació aleatòria	Variació aleatòria	Variació aleatòria

Una anàlisi una mica més detallada pel que fa al sexe dels parlants ens mostra que en general, tret d'alguna excepció puntual, les dones solen produir abans els canvis cap a les formes estàndard⁴.

Tot analitzant les dades respecte de la variació geogràfica, el treball conclou que el riu Francolí no és una barrera determinant en cap cas, atès que hem vist que comparteixen els trets i les tendències en ambdós costats de riu. És més, en alguns casos el comportament que esperaríem s'inverteix: a Perafort es mantenen més alguns trets que esperaríem que gaudissin d'una major vitalitat a la Pobla pel fet que aquesta última població està situada a la banda de ponent del riu.

Conclusions

És del tot evident i innegable el canvi lingüístic que s'està produint en la parla del Camp de Tarragona. Ara bé, cal matisar molt el grau de desdialectalització que s'està patint, ja que no afecta tots els trets de la mateixa manera. En qualsevol cas, és molt rellevant que tan sols hi ha dos parlants que mantenen sempre els cinc trets que hem estudiat: tos dos

de Vilallonga del Camp i de vora 80 anys (el 2013, quan es va dur a terme l'estudi).

El manteniment de la *n* etimològica en el plural dels mots *home* i *jove* i l'ús del *lo* com a article són els dos trets lingüístics que han desaparegut totalment entre els joves tarragonins de l'àrea estudiada. La pèrdua s'ha produït en els últims anys, coincidint, bàsicament, amb la introducció de l'ensenyament del català normatiu a l'escola i l'auge dels mitjans de comunicació en català, on predomina l'ús de l'estàndard. Per tant, és clara la correlació entre el nivell d'estudis i l'estandardització o desdialectalització dels parlants. Com més estudis, menys manteniment, en termes generals, de les formes dialectals.

L'ús dels clítics amb la forma plena i les variants *aqüeta* i *aquetes* del demostratiu femení de proximitat presenten molta més variació. Possiblement el canvi s'estigui produint actualment, però no en veiem cap evidència que hagi d'esdevenir-se a curt termini, sobretot tenint en compte que en totes tres generacions el grau de variació és molt elevat. Aquesta variabilitat seria un senyal que fa temps que conviuen ambdues solucions, per bé que la tendència és a anar cap a l'estandardització.

⁴ Aquesta afirmació coincideix amb els coneixements que tenim actualment sobre la sociolingüística de la variació: que les dones solen ser més innovadores i pioneres que els homes a l'hora de fer els canvis lingüístics.

Les formes *naltros* i *valtros*, l'últim tret que hem estudiat, gaudeixen de molta vitalitat arreu i en qualsevol de les generacions. Creiem que molts parlants identifiquen aquestes formes com a pròpies de la parla del Camp. En aquest sentit, creiem que actua com una mena de tret identitari per a molts parlants.⁵

Pel que fa a la variació geogràfica, és cert que el riu Francolí mostra algunes tendències lingüístiques diferenciades a banda i banda: en general, a Vilallonga es mantenen molt tots els trets, mentre que a la Secuita, ben poc. Perafort i la Pobla, en tot cas, presenten un comportament peculiar, ja que a Perafort es mantenen més trets que a la Pobla, tot just a l'inrevés del que esperaríem atenent la hipòtesi de Recasens. Per tant, no el veiem com una barrera geogràfica determinant en cap d'aquests trets.

Per acabar, la citació que feia Recasens el 1985 (tinguem en compte que fa 35 anys) en un dels seus estudis és especialment rellevant, ja que creiem que hem pogut demostrar que la seva intuïció era encertada i que, desgraciadament, en part ja s'ha produït:

Les diferències dialectals observades al Camp desapareixeran de forma imminent en un futur no massa llunyà. L'actual generació de quaranta anys i, sobretot, els individus més joves d'uns vint ja no conserven o conserven amb poca vigència gran nombre de variants lingüístiques que els vells encara utilitzen. Cal, doncs, en aquest precís moment, sense dilació, detectar i analitzar variants d'aquestes característiques. (Recasens 1985: 15).█

Bibliografia citada

RECASENS, Daniel (1985). *Estudi lingüístic sobre la parla del Camp de Tarragona*. Montserrat: Curial Edicions Catalanes i Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

⁵ No descartem que aquesta marca identificadora es produeixi també, tot i que en menor mesura, amb les formes *aqueta* i *aquetes*. Amb tot, veient els resultats obtinguts no ens atrevim a afirmar-ho rotundament.

PASTISSERIA
BOMBONERIA
CONFITERIA
GELATERIA

Foix de Sarrià

Major de Sarrià, 57
08017 Barcelona
Tel. 93 203 07 14 - 93 203 00 04

Pl. de Sarrià, 12-13
08017 Barcelona
Tel. 93 203 04 73 - Fax 93 280 65 56

www.foixdesarria.com